

Ільїна Н.В. Аналіз сформованості логіко-граматичних конструкцій у мовленні молодших школярів з вадами мовленнєвого розвитку / Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : [зб. наук. праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова]. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006. - 2014. - Випуск IV. – С. 129-138.

УДК: 376.36

Ільїна Н.В.

АНАЛІЗ СФОРМОВАНOSTІ ЛОГІКО-ГРАМАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У МОВЛЕННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

У статті представлено аналіз сформованості логіко-граматичних конструкцій у мовленні молодших школярів з вадами мовленнєвого розвитку, а саме із загальним недорозвиненням мовлення. Здійснено аналіз поняття «логіко-граматичні конструкції» та описано, на які типи вони поділяються. Розкрито особливості сформованості граматичної системи української мови у дітей молодшого шкільного віку з нормальним мовленнєвим розвитком. У статті розглянуто передумови формування логіко-граматичних конструкцій, а отже і складних синтаксичних структур, які виражають причинно-наслідкові, просторові та часові відношення. Розкрито та проаналізовано помилки під час розуміння, відтворення та вживання логіко-граматичних конструкцій дітьми молодшого шкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. Наприкінці статті підведені короткі підсумки та обґрунтовано подальше дослідження вказаної проблеми.

Ключові слова: Логіко-граматичні конструкції, загальне недорозвинення мовлення, діти молодшого шкільного віку.

В статье представлен анализ сформированности логико-грамматических конструкций в речи младших школьников с нарушениями речевого развития, а именно с общим недоразвитием речи. Осуществлен анализ понятия «логико-грамматические конструкции» и описано, на какие типы они делятся. Раскрыты

особенности сформированности грамматической системы украинского языка у детей младшего школьного возраста с нормальным речевым развитием. В статье рассмотрены предпосылки формирования логико-грамматических конструкций, а следовательно и сложных синтаксических структур, которые выражают причинно-следственные, пространственные и временные отношения. Раскрыто и проанализировано ошибки при понимании, воспроизведении и применении логико-грамматических конструкций детьми младшего школьного возраста с общим недоразвитием речи III уровня. В конце статьи подведены краткие итоги и обоснованно дальнейшее исследование указанной проблемы.

Ключевые слова: Логико-грамматические конструкции, общее недоразвитие речи, дети младшего школьного возраста.

Мовлення, як суспільно-історичне явище, супроводжує всі сторони буття людини, забезпечуючи успішність її адаптації, інтеграції та соціалізації. Тому увага до мовленнєвого розвитку кожної особи не випадкова, особливо, коли йдеться про дітей з порушеннями мовлення.

Від рівня сформованості мовлення дитини залежить рівень опанування навчальною діяльністю, шкільними знаннями, вміннями і навичками відповідно програмних вимог. Оскільки, мовлення тісно пов'язане із мисленням, то дитина, яка має порушення мовленнєвого розвитку, не виконує повноцінно мисленнєво-пізнавальну функцію, що негативно позначається у подальшому на оволодінні читанням і письмом в початковій школі [6, с. 114].

У зв'язку з цим, формування усного мовлення дітей молодшого шкільного віку у психологічній і педагогічній літературі розглядається в числі найважливіших завдань. На момент вступу дітей до школи фонетична сторона мовлення має бути повністю сформованою, інші сторони продовжують активно розвиватися. Як показує практика, значних труднощів діти зазнають під час опанування граматики мови, особливо тієї частини, що стосується вивчення складних синтаксичних конструкцій, побудованих на основі логико-грамматичних відношень.

У методиці навчання граматики існує логіко-граматичний напрям, основоположником якого був Ф.Буслаєв. Вчений наполягав, щоб учень практичним шляхом дізнавався про всі форми мовлення в постійних органічних зв'язках з думкою, ним вираженою, тому радив під час знайомства з граматичними законами особливу увагу приділяти спостереженню за мовними явищами на матеріалі кращих літературних творів, зразках живої народної мови [1, с. 26].

Представниками логіко-граматичного напрямку були також і І.Срезневський, К.Ушинський, В.Шереметьєвський.

Основні принципи у підході до вивчення граматики, що склалися в працях К.Ушинського, - зв'язок теорії і практики (використання граматики в роботі над орфографією і розвитком мовлення учнів), свідоме, а не формальне, засвоєння граматики, розвиток логічного мислення учнів у процесі засвоєння граматичного матеріалу - знайшли свій розвиток у подальшому становленні методики вивчення граматики.

Різні аспекти методики розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку розробляли вітчизняні педагоги В. Бадер, М. Вашуленко, І. Головка, І. Олійник, М. Пентилюк, В. Трунова та інші.

Нажаль, існує категорія дітей, які, не дивлячись на всі здобутки сучасної науки у сфері навчання мові та мовленню, не здатні повноцінно оволодіти необхідними знаннями, уміннями та навичками. Це діти з вадами мовленнєвого розвитку.

Діти з порушенням мовлення належать до неоднорідної та чисельної групи, для якої оволодіння як усним, так і писемним мовленням — основний шлях особистісного розвитку. Проблемою формування мовлення у дітей-логопатів займалися такі вчені, як О. Вінарська, О. Мастюкова, Г. Сергеева, Л. Соловйова, Є. Соботович, М. Шеремет та інші.

Аспектами формування та засвоєння логіко-граматичних структур у дітей з вадами мовлення займалися такі вчені, як О. Лурія, І. Марченко, Є. Соботович, В. Тищенко, Т. Швалюк та інші.

Багато вчених займалися проблемою вивчення мовлення дітей-логопатів молодшого шкільного віку, але деякі аспекти у питанні засвоєння логіко-граматичних конструкцій молодшими школярами з порушеннями мовлення залишаються не достатньо вивченими та обґрунтованими, і це все обумовлює актуальність обраної теми.

Отже, метою нашої статті є висвітлення особливостей засвоєння логіко-граматичних конструкцій молодшими школярами з вадами мовлення.

Термін "логіко-граматичні конструкції" не розкривається в словниках, але ряд авторів Л. Головей, О. Лурія, О. Рибалко, Ю. Тукфєєва, С. Шаховська, розглядають логіко-граматичні конструкції як логіку мислення, виражену в граматичних категоріях. Логіко - граматичні конструкції - це складні синтаксичні структури, які виражаються в причинно-наслідкових, просторових та часових відношеннях.

Логіко-граматичні конструкції чітко можна розділити на два типи.

Перший складають ті, що виражають «комунікацію подій». Як правило, це предикативно пов'язана система слів, яка лише описує певні дії або вказує на певні якості об'єкта. Прикладом можуть служити конструкції типу *"Людина горить"*, *"Собака гавкає"* або більш складні речення: *"Хлопчик вдарив собаку"*, *"Дівчинка п'є чай"*.

Другим типом граматичних конструкцій є конструкції, які виражають "комунікацію відносин". До них належать конструкції, що використовують або флективні засоби вираження відношень (наприклад, родові атрибутивні *"брат батька"* або *"батько брата"*), або службові слова (прийменники або частки) типу *"квадрат під кругом"* або *"коло під квадратом"*, або виражають відносини за допомогою певного порядку слів (*"Плаття зачепило весло"* - *"весло зачепило плаття"*), до цього ж типу відноситься і ряд порівняльних конструкцій (*"Ваня сильніше Петі"*, *"Петя сильніше Вані"*) [6, с. 358].

Основою формування синтаксичних понять є логічне мислення, тому воно неодноразово розглядалося у психології як складова мовленнєво-мисленнєвої діяльності. У психолінгвістичній науці доведено, що існує зв'язок

між логічними категоріями (поняття, судження) й мовними одиницями (слово, словосполучення, речення). Вивчення в школі синтаксису має на меті, по-перше, поступово формувати у дитини правильне уявлення про мову як особливу сферу дійсності; по-друге, підвищувати рівень розвитку мовлення школярів. Основним завданням у роботі над синтаксисом є формування у молодших школярів навичок правильної побудови різних типів речень і уміння поєднувати їх у зв'язне висловлювання. Також окремим видом роботи є розвиток у дітей розуміння та вживання логіко-граматичних конструкцій, який ґрунтується на вже сформованих у дітей уміннях утримувати основну смислову ситуацію, виражену у реченні [1, с. 28].

Розуміння і відтворення різних синтаксичних конструкцій є складним процесом, і включає в себе розвиток мислення як у процесі породження мовленнєвого висловлювання: під час побудови смислової програми висловлювання, вибору мовних одиниць (слів, граматичних форм) у відповідності з їх значенням, контролю за побудовою мовлення; так і в процесі розуміння висловлювання, яке будується з одночасним врахуванням значенням всіх одиниць, що в нього входять (слів, їх послідовності, граматичного оформлення, структури речення) і передбачає взаємозв'язок різних рівнів аналізу і синтезу [3, с. 112].

Отже, граматичні операції є надзвичайно складними і вимагають достатньо високого рівня розвитку аналітико-синтетичної діяльності.

Формування граматичної будови мови, особливо синтаксичної структури речення, здійснюється, як вже зазначалося, лише на основі певного рівня розвитку дитини. Так, під час словозміни дитина насамперед повинна вміти диференціювати граматичні значення роду, числа, відмінку тощо, оскільки перш ніж почати використовувати мовну форму, вона має зрозуміти, що та чи інша форма означає [6, с. 41].

У дітей з нормальним мовленнєвим розвитком на початок навчання у школі вже сформована граматична система української мови: засвоєнні всі граматичні категорії (рід, число, відмінкові закінчення тощо), всі граматичні

форми. У мовленні дитини наявні всі типи як простих, так і складних речень із сполучниками і сполучними словами. Молодший школяр може легко створювати нові слова за допомогою суфіксів, префіксів, споріднені і однокореневі слова. Оволодіває навичками корекції та самокорекції мовлення, помічає і виправляє граматичні помилки [1, с. 221].

Характерною рисою мовлення у дітей з тяжкими мовленнєвими вадами є загальне його недорозвинення, що виражається в неповноцінності як звукової, так і фонематичної, лексичної, граматичної сторін мовлення. Внаслідок цього у більшості дітей зазначеної категорії спостерігається обмеженість мислення, мовних узагальнень, спостерігається затримка у формуванні семантичних полів [6, с. 332].

У молодшому шкільному віці однією з найрозповсюдженіших мовленнєвих патологій є загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), яке зумовлено несформованістю або розладом на ранніх етапах онтогенезу власне мовленнєвих, психологічних і нейрофізіологічних механізмів при первинно збереженому слухові й інтелекті [6, с. 341]. У дітей з таким діагнозом порушуються всі компоненти мовленнєвої діяльності, зокрема вживання та утворення інвертованих, складносурядних, складнопідрядних речень, розуміння та утворення пасивних синтаксичних конструкцій, речень з парадоксальним смислом. Ці порушення виникають із-за недостатності засвоєння логіко-граматичних відношень.

У дітей із ЗНМ формування граматичної будови мовлення відбувається з більшими ускладненнями, ніж оволодіння активним та пасивним словниками. Це зумовлено тим, що граматичні значення завжди більш абстрактні, ніж лексичні, а граматична система мови організована на підставі більшої кількості мовних правил [4, с. 5-6].

Граматичні форми словозміни, словотвору, типи речень з'являються у дітей із ЗНМ, як правило, у тій же послідовності, що й у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком, але своєрідність оволодіння граматичною будовою мовлення дітьми цієї категорії проявляється в повільнішому темпі засвоєння

основних понять, у дисгармонії розвитку морфологічної і синтаксичної систем мови, семантичних і формально-мовних компонентів. Аналіз мовлення дітей із ЗНМ виявляє в них порушення в оволодінні як морфологічними, так і синтаксичними одиницями. У цих дітей виникають труднощі, як у виборі граматичних засобів для висловлення думки, так і в їх комбінуванні.

Розвиток морфологічної системи мовлення тісно пов'язаний із розвитком не тільки синтаксису, але й лексичної системи, фонематичного сприйняття. Порушення формування граматичних операцій призводить до більшої кількості аграматизмів у мовленні дітей із ЗНМ. Основний механізм морфологічних аграматизмів проявляється в труднощах під час виділення морфеми, співвіднесення значення морфеми з її звуковим образом.

У роботах, багатьох дослідників (Н. Жукова, В. Ковшикова, Л. Спірова, Є. Соботович, Т. Філічева, С. Шаховської та інші) виділяються такі неправильні форми з'єднання слів у речення у дітей із ЗНМ:

1. Неправильне використання родових, числових, відмінкових закінчень іменників, займенників, прикметників (*багато ложков, мій бабуся, червоний квіти*);
2. Неправильне утворення відмінкових і родових закінчень кількісних числівників (*нема дві книжок*);
3. Неправильне узгодження дієслів з іменниками і займенниками (*діти малює, вона упав*);
4. Неправильне використання родових і числових закінчень іменників в минулому часі (*дерево упала*);
5. Неправильне використання прийменнико-відмінкових конструкцій (*під стола, із стакан*).

Характерною особливістю мовлення дітей із ЗНМ є одночасне існування двох стратегій засвоєння граматичної будови мови: 1) засвоєння слів у їх цілісному виді; 2) оволодіння процесом ділення слів на складові морфеми (на основі механізмів аналізу і синтезу), яке здійснюється в дітей із ЗНМ більш повільними темпами.

У дітей із ЗНМ відмічається також порушення формування синтаксичної структури речення, яке зазвичай виявляється в пропуску членів речення, у неправильному порядку слів. Порушення синтаксису проявляється як на глибинному рівні, так і на рівні поверхневого синтаксису. На глибинному рівні порушення синтаксису виявляється в труднощах оволодіння семантичними компонентами, які беруть участь в організації семантичної структури висловлювань. На поверхневому рівні — у порушенні граматичних зв'язків між словами, у неправильній послідовності слів у реченні [4, с. 6].

Л.Є. Андрусишина зазначає, що основний контингент логопункту у загальноосвітній школі репрезентують учні із ЗНМ III рівня. Контингент школярів із ЗНМ складають не лише логопати, які у дошкільному віці відвідували спеціальні дошкільні заклади, але й такі, хто не отримував логопедичної допомоги. Науковці та практики відносять цих школярів-логопатів до групи “ризикую”: через відсутність своєчасного корекційно-пропедевтичного впливу вони відчувають значні труднощі під час засвоєння програмного лінгвістичного матеріалу, що в подальшому має негативний вплив на успішність засвоєння всіх загальноосвітніх дисциплін у середніх і старших класах.

У першокласників із ЗНМ III рівня усне мовлення порівняно розгорнуте і, в основному, достатнє для повсякденного спілкування, але, незважаючи на це, в граматичній системі мовлення залишаються певні особливості на морфологічному і синтаксичному рівнях. Практично необхідні граматичні форми та категорії і синтаксичні конструкції (рід, число, відмінок іменників і прикметників, форма числа, особи і часу дієслів, узгодження і керування, прості і складні речення) у повсякденному мовленні використовуються переважно правильно, але при ускладненні завдань і при необхідності виразити мало знайомі відношення аграматизми легко з'являються [2, с. 74].

Дослідження Н. Жукової стану синтаксичної системи мовлення першокласників із ЗНМ III рівня показали, що діти розуміють смислові зв'язки між словами у процесі розуміння та складання речень за окремими сюжетними

картинками та їх серіями, в достатній мірі відповідають на питання, що відносяться до окремих змістових компонентів, представлених на картинці або в наочній ситуації (Хто? Що? Що робить? Чим? На чому? Кому? Куди? і т.п.).

Особливості розвитку синтаксичної сторони мовлення дітей проявляються в неправильному використанні прийменників під час складання речень. Навіть найпростіші прийменники, такі як *у, на, з, під, до* в окремих реченнях то опускаються, то заміняються. Більш складні прийменники, такі як *з-під, між, через, тому що* взагалі рідко використовуються дітьми [2, с. 66].

Для виявлення обсягу засвоєних синтаксичних конструкцій вчений використовував завдання на повторення фраз різної синтаксичної структури.

Під час відтворення логіко-граматичних конструкцій діти допускали помилки, які вказують на деякі особливості у формуванні та розумінні смислових зв'язків між словами (синтаксичних значень відношень). Також специфічних помилок припускали діти у процесі виконання трансформаційних операцій (звуження, розширення обсягу речення) [2, с. 70].

Є. Соботович, досліджуючи мовлення дітей із ЗНМ III рівня, відмічала, що значних труднощів зазнавали діти під час розуміння таких синтаксичних конструкцій: інвертованих, з непрямым порядком слів (*Траву їсть корова. Багато грибів і ягід зібрали діти в лісі. Гарний костюм шие мама сину до свята.*), пасивних конструкцій (*Собака прив'язана хазяїном. Пухнаста ялинка прикрашена красивими іграшками. Листя з дерев зірвані сильним вітром.*), порівняльних конструкцій (*Дідусь старший за батька. Дерево вище, ніж куц.* *На спортивному святі дівчатка бігли швидше хлопчиків*), атрибутивних конструкції (*Собака хазяїна. Хазяїн собаки. Мамина дочка. Доччина мама*), складних речень з причинно-наслідковими зв'язками (*На деревах розпустилися листочки, тому що стало тепло. Таня одягнула пальто, тому що стало холодно. Гарно в лісі, коли випадає перший сніг*). Після повторення цих речень, навіть якщо вони правильно відтворені, дитині ставляться питання, спрямовані на з'ясування розуміння змісту речення [2, с. 25].

Автор, порівнюючи різні категорії дітей, вказувала на те, що шестирічні діти з нормальним мовленнєвим розвитком повторюють, як правило, запропоновані їм конструкції в лексичному і граматичному оформленні ідентично пред'явленому зразкові, правильно розуміють зміст повторюваних речень, усвідомлюють їх загальне змістове значення або синтаксичні відношення між словами, а діти з порушеннями мовлення відтворюють запропоновані конструкції, але часто пропускають головні та другорядні члени речення, що несуть важливу семантичну функцію, переставляють їх, неправильно граматично оформлюють деякі слова, що в цілому нерідко порушує зміст усього, при цьому дитина усвідомлює неправильно переданий зміст речення [5, с. 65].

Більшість дітей із ЗНМ III рівня правильно розуміють і відтворюють речення, такі як: *"Заєць тікає від вовка. Вовк тікає від зайця"*. Але при ускладненні умов завдання (повторення одного речення за іншим, повторення за педагогом), відповіді на питання (*Хто кого доганяє?*), діти припускаються помилок. Правильні відповіді демонструють розуміння порівняльних конструкцій (*Дідусь старший за батька: хто старий, а хто молодий? – Молодий батько, а старий дідусь*), хоча у даному випадку присутня семантична підказка [5, с. 68].

При розумінні атрибутивних конструкцій, виражених присвійним прикметником і іменником, діти правильно розуміють їх зміст (*Мамина дочка. Доччина мама.*). Але при розрізненні ідентичних за значенням конструкцій, зміст яких виражений синтаксичним відношенням двох іменників (*мама дочки, дочка мами*), виявляють труднощі в розумінні цих відношень.

Діти із ЗНМ III рівня розуміють складні речення з прямим порядком слів, що містять причинно-наслідкові зв'язки, наприклад: *"На деревах розпустилися листочки, тому що стало тепло. Таня одягнула пальто, тому що стало холодно"*. Деякі труднощі з'являються в розумінні складних конструкцій. Наприклад, прослухавши речення *"Хлопчик поїв після того, як прийшов зі школи"*, більшість дітей після питання педагога *"Що зробив хлопчик спочатку?"*

правильно розуміють часові відношення між діями хлопчика, хоча і зустрічаються відповіді: "Спочатку хлопчик поїв". Певні труднощі в трактуванні таких речень пов'язані із розумінням і вживанням дітьми складних прийменників, а також із недостатнім рівнем мовленнєвого розвитку [5, с. 87].

Учні правильно розуміють смислову ситуацію, але виникають помилки у вигляді пропусків та перестановок членів речення, зміни граматичної форми слова, що не порушують загального смислу висловлювання (*Багато грибів і ягід зібрали діти в лісі – Багато грибів і ягід зібрали діти. Грибів багато назбирали діти в лісі. Гарний костюм шие мама сину до свята – Гарний костюм шие мама до свята. Лісові звірі готуються до зими – Лісові звірі готувалися до зими. Листя з дерев зірвані сильним вітром – Вітер здув листіков із дерева*) [5].

Отже, виявлені недоліки у розвитку синтаксичної сторони мовлення показали, що у дітей 6 років із III рівнем ЗНМ присутні прості речення у власних висловлюваннях; наявні збіднені та обмежені синтаксичні конструкції. Мають місце великі труднощі, а іноді і повне невміння при розширенні речення, самостійному конструюванні складносурядних та складнопідрядних речень. У дітей зазначеної категорії виявляються утруднення у виборі граматичних засобів висловлювання, їх оформленні та комбінуванні, що проявляється у самостійному мовленні. Таким чином, порушення формування логіко-граматичних конструкцій ускладнюють процес навчання дітей у школі, оскільки граматичний лад є організуючим центром мовлення.

Розглянуті особливості вживання логіко-граматичних конструкцій у дітей із ЗНМ дозволяють виділити науково-теоретичні положення, на яких має будуватися логопедична робота. У зв'язку з цим, проблема формування логіко-граматичних конструкцій у дітей з порушеннями мовлення займає важливе місце в сучасній логопедії та потребує подальшого вивчення з метою удосконалення методик логопедичної допомоги дітям.

Список використаних джерел

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : підручник для студентів філологічних факультетів вузів / О. К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1996 – 335 с.

2. Жукова Н.С. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников : Кн. для логопеда / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филичева . – Екатеринбург : АРД ЛТД, 1998. – 320с. – (Учимся играя)

3. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І. С. Марченко. – К. : Слово, 2010. – 288 с.

4. Пугакова В. Ф. Порушення лексичної та граматичної сторони мовлення в дітей із ЗНМ / В.Ф. Пугакова // Логопед. – 2011. – №4. – С. 5-11.

5. Соботович Е.Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции : (дети с нарушением интеллекта и мотор. алалией) / Е.Ф. Соботович . – М. : Классикс стиль, 2003. – 160 с.

6. Хватцев М.Е. Логопедия : Пособие для студентов педагогических институтов и учителей специальных школ (издание пятое) / М.Е. Хватцев. – М. : Просвещение, 1959. – 448 с.

Spisok vikoristanix dzherel

1. Bezpoyasko O. K. Gramatika ukraïns'koï movi. Morfologiya : pidruchnik dlya studentiv filologichnix fakul'tetiv vuziv / O. K. Bezpoyasko, K.G. Gorodens'ka, V.M. Rusanivs'kij. – K. : Libid', 1996 – 335 s.

2. Zhukova N.S. Logopediya. Preodolenie obshhego nedorazvitiya rechi u doshkol'nikov : Kn. dlya logopeda / N.S. Zhukova, E.M. Mastjukova, T.B. Filicheva . – Ekaterinburg : ARD LTD, 1998. – 320s. – (Uchimsya igraja)

3. Marchenko I. S. Special'na metodika pochatkovogo navchannya ukraïns'koï movi (logopedichna robota z korekciï porushen' movlennya u doshkil'nikiv) : Navchal'nij posibnik dlya studentiv vishhix pedagogichnix navchal'nix zakladiv / I. S. Marchenko. – K. : Slovo, 2010. – 288 s.

4. Pugakova V. F. Porushennya leksichnoï ta gramatichnoï storoni movlennya v ditej iz ZNM / V.F. Pugakova // Logoped. – 2011. – №4. – S. 5-11.

5. Sobotovich E.F. Rechevoe nedorozvitie u detej i puti ego korrekcii : (deti s narusheniem intellekta i motor. alaliej) / E.F. Sobotovich . – M. : Klassiks stil', 2003. – 160 s.

6. Xvatcev M.E. Logopediya : Posobie dlya studentov pedagogicheskix institutov i uchitelej special'ny'x shkol (izdanie pyatoe) / M.E. Xvatcev. – M. : Prosveshhenie, 1959. – 448 s.

The article presents an analysis of formation of logical- grammatical constructions in speech primary school pupils with impaired language development, in particular with the general underdevelopment of speech. Reveals the basic directions and principles for study of the native language and grammar of this category of children experiencing the greatest difficulties in learning this knowledge. The analysis of the concept of "logical-grammatical constructions" and describes which types are divided. Reveals the features of formation of the grammatical system of the Ukrainian language in primary school children with normal language development. It is noted that in the primary school years one of the most common pathologies of speech is a general speech underdevelopment of the third level. In the article discusses the prerequisites for the formation logical- grammatical constructions, and hence complex syntactic structures, which are expressed in causal relationships, spatial and temporal relationships. Detailed analysis of the formation of the grammatical structure of speech, especially syntactic structure of sentences that are based on logical-grammatical relationships. Exposed and analyzed errors during understanding, reproduction and use of logical- grammatical constructions of primary school age children with speech disabilities. Investigated the state of syntactic speech the first class pupils with a general speech underdevelopment of the third level. Reveals the features of syntactic side speech of children in this category were found specific deviations in use of prepositions during assembly sentences, in reproducing logical- grammatical constructions, understanding of syntactic constructions: inverted, indirect word order; comparative constructions; attributive

constructions; complex sentences with causal relationships. At the end of the article summed up and substantiated further study of this problem.

Keywords: Logical- grammatical constructions, general underdevelopment of speech, children of primary school age.